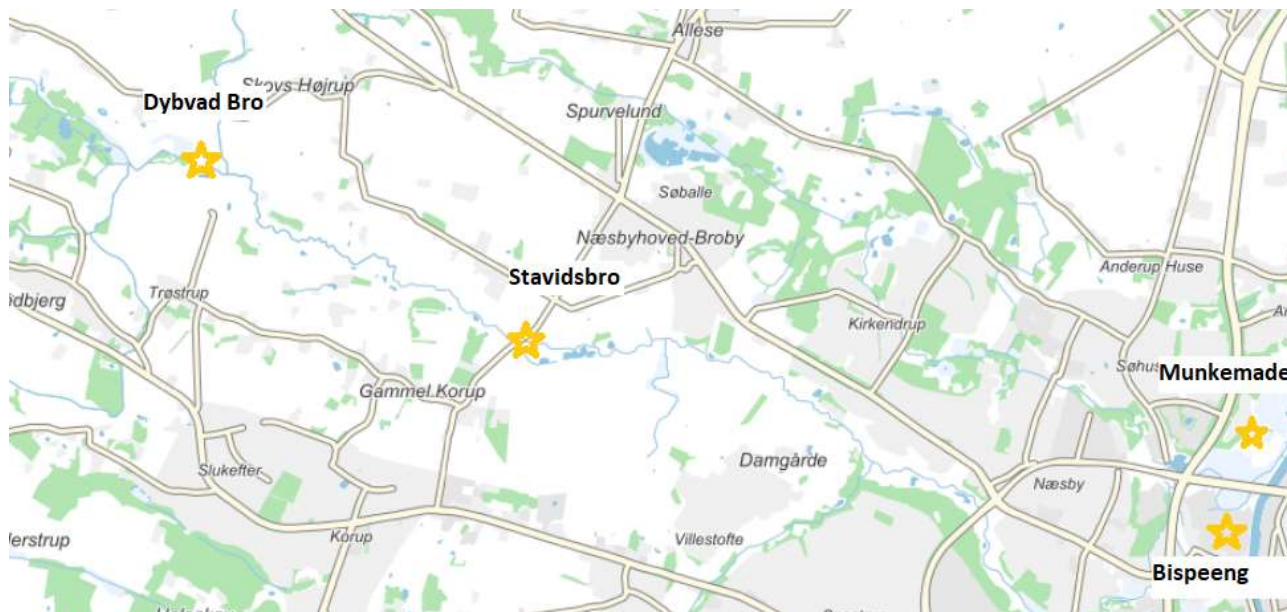

Odense Kommune

Stavids Å og ådal – genslyngningsprojekt med perspektiv

Af Kurt Due Johansen

Stavids Å med angivelse af vigtige lokaliteter.

Stavids å med sin ådal er blevet mere fuglevenlig efter genopretningsprojekt. Men plejen er meget mangelfuld.

Stavids Å udspringer ved Andebølle Mose, som ligger ved den lille landsby Andebølle, 3 kilometer nord for Vissenbjerg. Stavids Å løber gennem et relativt kuperet terræn og afvander et område på 13.400 ha.

Omkring Stavids Å var der tidligere betydelige eng- og moseområder. Mange af disse blev afvandet og drænet i forbindelse med at Stavids Å blev rettet ud og uddybet fra tilløbet af Tværskov Mølle Å og til broen ved Bogensevej i Næsby i 1943-44.

Tidligere lå der ved Stavids Å den store sø, Næsbyhoved Sø på 165 ha, som var Nordfyns største sø. Søen blev afvandet i 1798-1863.

Genopretnings-projektet

I forbindelse med overgødsningen af vore fjorde og øvrige farvande, blev tanken født om at genskabe afvandede vådområder for at udnytte dem til at uskadeliggøre næringsstoffet kvælstof, som gør stor skade i vores fjorde.

Efter mange års forberedelser, herunder svære forhandlinger med de 38 lodsejere, blev Stavids Å ”sluppet fri” igen i 2011-12.

Den gensnoede del af Stavsids Å med søer og våde enge. Foto: Viggo Lind.

Projektet omkring Stavsids Å går ud på, at en strækning på 7,6 kilometer af vandløbet – fra Dybvad Bro ved Amager/Trøstrup - tilnærmelsesvist har fået sine gamle slyngninger igen og at vandløbsbunden er hævet. Ved at genslynge Stavsids Å er vandløbet blevet 1.108 meter længere.

Samtidig med genslyngningen af åen er der genskabt 100 ha vådområder eller eksisterende vådområder er gjort vådere. Man regner med at Stavsids ådalen vil skåne Odense Fjord for 22-24 tons kvælstof.

I forbindelse med genslyngningen af åen er der udlagt sten og gydegrus, bl.a. af hensyn til gydende havørreder.

Dagens Stavids Å

Fra udspringet i Andebølle Mose løber Stavids Å gennem skov, krat og marker. 1-2 kilometer fra udspringet, ved Skovmøllen, ligger der et mindre engområde. Herefter løber åen til den lille herregård Rugård, hvor Stavids Å er opstemmet til en møllesø. Herfra løber åen til Sasserod og videre i sydkanten af Morud Skov, igennem Morud by og videre gennem Langesø Skovene. Hvor Stavids Å løber ud af Langesø skovene ligger der nord for åen et stort moseområde, Rue Mose (Kule Mose – kært barn har mange navne). Lige her løber Sværup Mølleå til Stavids Å og det samme gør Tværskov Mølleå. Ganske kort efter tilløbet af Tværskov Mølleå støder vi på lokaliteten Dybvad Bro, hvor genopretningsprojektet starter. Genopretningsprojektet er som nævnt 7,6 kilometer langt. Efter de 7,6 kilometer, som nu består af enge og moser, i et genslynget vandløb, støder projektet på den del af åen man ikke har rørt ved, nemlig fra Historisk værksted i Næsby til udløbet i Odense Kanal. På den sidste strækning inden Stavids å løber ud i Odense Kanal, løber åen gennem det ca. 70 ha store eng og moseområde Bispeeng og Munkemade. Udløbet sker gennem en sluse som er lukket ved højvande i Odense Fjord og dermed Odense Kanal.

Stavids Å øst for Stavidsbro. Efter genopretningsprojektet står større dele af ådalen under vand efter større regnhændelser. Det oversvømmede område er desværre ikke blevet plejet i flere år og lider derfor af, at her ikke mere er så mange fugle. Foto: Kurt Due Johansen.

Stavids-ådalen vest for Stavidsbro. Dette areal afgræsses heldigvis delvis. Der er dog store arealer lige øst for disse fine enge, som ikke græsses. Hele den genoprettede ådal har et stort græsningsbehov, hvis fuglelivet skal opretholdes og forbedres. Foto: Kurt Due Johansen.

Slanger i paradiset

Efter genopretningen af Stavids ådalen bliver der ikke mere dyrket eller vedligeholdt den nærmeste bræmme ud mod åen. Det har ført til, at der langs dele af åen vokser et tæt krat af træer – rødel – op. Det vil på sigt lukke ådalen og dele den op i flere ”rum”. Det er en situation, der sandsynligvis ikke har hersket i Stavids-ådalen i flere hundrede år, og det er noget, der er en ulempe for de ynglende vadefugle, som netop undgår områder med træer. Det er helt naturligt, at vores relativt smalle ådale med temmelig stærkt strømmende vandløb er omgivet af træer. I disse mindre ådale er der stort set ikke ynglende vadefugle, mens der ”altid”, som i Stavids-ådal har været vadefugle i de større, mere brede ådale uden træer langs vandløbet.

Fuglene i Stavids Å-dalen

Ynglefuglene.

Dybvad Bro til Stavidsbro ved Korup. Vi ved ikke alverden om fuglelivet på denne strækning, fordi adgangen og udsynet til området er så dårligt. Det er derfor kun glimt af fuglelivet vi har. Vores viden om trækfuglene er heldigvis bedre.

Noget tyder på at Sydlig Blåhals yngler i området, bl.a. er den hørt synge i april 2017. Det vides dog, at flere par Viber yngler på strækningen, hvilket efterhånden er en sjældenhed i Odense Kommune eller for den sags skyld på Fyn.

Stavidsbro til Otterupvej. Denne strækning husede tidligere flere par Viber, men de er tilsyneladende alle væk nu, især efter at dele af området gror til pga. manglende eller for utilstrækkelig græsning. De vådeste områder nær Stavidsbro har ellers også huset ynglende Rødben. Rødbenet ynglede tilsyneladende så sent som i 2017.

I området yngler Gråstrubet Lappedykker, Blishøne og Grønbenet Rørhøne.

Ellers er ådalen med sine delvis skovklædte dalsider meget rig på småfugle med allehånde spurvefugle som ynglende Stære, Solsort, Tornsanger, Havesanger, Gransanger, Løvsanger, Bogfinke og Dompap.

Bispeengen og Munkemaden. Bispeengen og Munkemaden er stadig de fuglerigeste arealer i Stavids ådalen, selv om fuglelivet kunne være meget rigere, hvis der blev foretaget en målrettet og mere intensiv naturpleje. Store dele af området gror til og afgræsningen er alt for ringe.

I området yngler der stadig Vibe, Rødben, Lille Præstekrave og Klyde, hvilket er en sjældenhed. Men Vibebestanden er kun en skygge af sig selv. Der har ynglet helt op til 25 par, men bestanden er nu kun på ca. 3 par. Derudover er der en stor bestand af Grågåsfuruden Gravand. Af særlig spændende småfugle yngler 1-2 par Sydlig Blåhals samt flere par Skægmejser.

Blåhals. Den sydlige Blåhals er under indvandring i disse år, og således går det frem for nogle arter, mens det går tilbage for andre. Det er vigtigt at følge disse frem- og tilbagegange. Det gør DOF med sit punkttællingsprogram, hvor både ynglefugle og vintergæster tælles op på de samme nøje udvalgte ruter, år efter år. Foto: Bent Staugaard.

Den forsvundne sø, Næsbyhoved sø

Kort over Næsbyhoved sø før afvandingen. Søen ses i øverste, venstre hjørne. Illustration fra "Det tabte land", Kjeld Hansen. Forlaget Bæredygtighed, 2014.

mange andre fugle, bl.a. Rørhøg, Vandrikse, Blishøne og lappedykkere. I træktiden har her sikkert – før rovfugleforfølgelserne - været Havørn, Fiskeørn og Lærkefalk.

I dag er der en lille, sørgelig rest af søen i form af en anelse fri vandflade, rørskov og sump omgivet af eng i tilgroning. Rørhøgen yngler stadig regelmæssigt i området.

Når Næsbyhoved Sø omtales her, er det fordi Stavids Å før afvandingen af søen løb gennem søen, inden den løb ud i Bågen Strand, som udmundede i Seden Strand, Odense Fjord. Bågen Strand, en 80 ha fjordarm, er også i dag afvandet.

Man tror det næppe, men dér hvor biler i dag suser på Bogensevej og Næsbyvej, var indtil 1863 en 165 ha stor sø, Næsbyhoved Sø. Første del af søen blev afvandet i forbindelse med anlæg af Odense Kanal 1797-1804, men størstedelen forsvandt først med den endelige afvandning i 1863.

Den store sø, Fyns dengang 3. største sø var omgivet af skov og enge. I søen lå der 3 øer.

Søens fugleliv kendes ikke i detaljer, men det er kendt at Rørdrummen yngede her. Har her været Rørdrum, har der også været mulighed for

Trækfuglene. Dybvad Bro til Stavidsbro, På de temmelig store enge forekommer en del gæs, bl.a. Blisgås, op til 140 fugle. Af Grågås ses ofte større flokke, helt op til 700 fugle er iagttaget. Desuden ses her regelmæssigt pæne flokke af rastende Sangsvaner. Arealet er godt for regelmæssig forekomst af Havørn. I de oversvømmelser, der er på dele af området i perioden vinter-forår, ses mange svømmeænder, f.eks. Pibeand og Knarand, foruden hundredtallige flokke af Krikand. Isfugl er regelmæssig forekommende.

Stavidsbro til Otterupvej. På arealet og de tilstødende marker ses pænt med gæs, både Grågås og Blisgås. Endvidere er her iagttaget en mindre flok af Sædgæs inden for de seneste år. Dobbeltbekkasinen iagttages i træktiden. Isfuglen er også her en regelmæssig trækgæst.

Bispeengen og Munkemade. Det bedste sted i området er Munkemade, hvor der fra den gennemgående vej fra vejen Bispeengen til Odense Kanal, er et meget fint kig ind over områdets fineste sø med afgræssede enge. Bispeengen og især Munkemade er i træktiden rasteplads for nordiske vadefugle i mindre antal. Det er f.eks. Sortklire, Hvidklire, Tinksmid og Svaleklire. Desuden ses

her pæne flokke på mere end 100 af Viber. Af andefugle ses flokke af Grågås, foruden pæne antal af Pibeand, Krikand og Skeand.

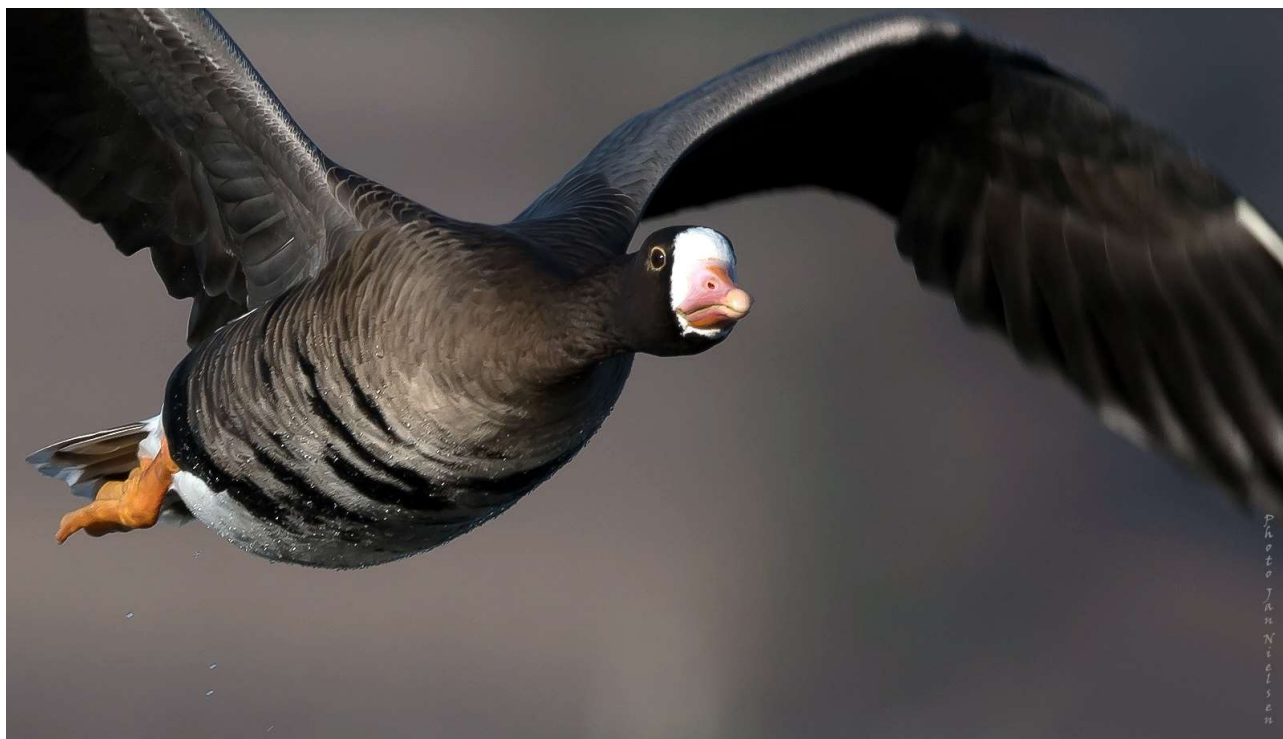
Naturplejen skal opgraderes i store dele af området!

Som det er nævnt flere gange, kniber det med naturplejen. Store dele af de vigtigste og vådeste enge plejes ikke mere, og ynglende Viber og Rødben går tilbage eller er helt forsvundet. Stavids Å-dalen er ved siden af Odense Fjord Odense Kommunes vigtigste engområde og bør som sådan plejes i sin helhed. DOF-Fyn vil derfor arbejde for, at hele ådalen plejes i fremtiden.

Signaturfugl: Blisgås

Blisgåsen er en mellemstor gås med grå fjerdragt, orange ben og lyserødt næb. Den voksne fugl kan kendes på de mørke tværstriber på bugen og den hvide pandeblis, der har givet anledning til både dens danske og dens videnskabelige navn. Blisgåsen er svær at skelne fra Dværsgåsen, som dog kun forekommer sjældent i Danmark. Blisgåsen er lidt mindre end Grågåsen og kendes ofte på sin stemme, som er meget karakteristisk, et lyst ”kly-jy” eller ”kjo-jo-jo”. De Blisgæs vi ser i Danmark yngler i Nordsibirien. De nordsibiriske Blisgæs overvintrer i det vestlige Europa. Denne bestand er Europas største gåsebestand og tæller hen ved 1,5 millioner fugle.

Der ses dog kun relativt få rastende Blisgæs i Danmark, da hovedtrækruken går sydøst om landet, men antallet af vinter- og forårsrastende fugle er - ligesom for de øvrige gåsearter - øget markant i de seneste år.

Blisgås. En grå gås, men let at skille ud fra de mange andre grå gæs på den hvide pandeblis, de sorte uregelmæssige bæltter på maven og de orange ben. Den færdes ofte i periferien på andre gåseflokk. Foto: Jan Nielsen.

Blisgås. To fynske rasteplasser - på Wedellsborg og ved Gyldensteen - var i mange år artens eneste i Danmark. Nu er Blisgåsens vinterudbredelse vendt på hovedet, mange nye rasteplasser har set dagens lys. Ofte nær naturgenoprettede områder, som ved Stavidsåen, mens de to traditionelle er mere eller mindre forladt. Foto: Bent Staugaard.

Gyldensteen på Nordfyn har længe været en fast dansk rastelokalitet for arten. Gyldensteen var tidligere kendt for sine mange rastende Sædgæs, men i 1930'erne begyndte enkelte Blisgæs at vise sig og arten blev snart en talrig trækgæst med op til tusind fugle rastende indtil afvandingen af Gyldensteen Inddæmmede Strand (1959-60) og den østlige del af Orestrand (1964-65). Siden 1990'erne har der også rastet op mod et par tusinde Blisgæs i Tøndermarsken i februar-april.

Trækket om efteråret ses i Danmark i den sydøstlige del af landet, specielt på Bornholm, hvor der på gode dage ses langt over tusind fugle. De senere år har der optrådt overvintrende flokke på over tusinde individer på Lolland-Falster. Føden består af plantemateriale både i form af skud, frø og rodknolde.

Bestandsudvikling på Fyn

I 2000-årene er Blisgåsen også gået frem som rastefugl på Fyn. Udover Gyldensteen, ses Blisgåsen i de senere år på stadig flere lokaliteter, f.eks. er der store rasteplasser på Langeland. Desuden ses flere hundrede fugle ved Odense Fjord, Hindsholm og i området Årup-Morud.

Blisgåsen ved Stavids Å

Siden Stavids Å er blevet genoprettet, og der er kommet vand på engene og småsøer i området, er Blisgæs begyndt at raste i ådalen især om foråret, når jagten er stoppet. De fleste Blisgæs ved Stavidsåen ses på stykket mellem Dybvads Bro og Stavidsbro. Arten kan også ses på markerne lige op til Stavidsbro.